

Cserhalmi Zsuzsa

Nyári emlékek

Továbbképzés a nyugati szórványban magyar nyelvet tanítók számára

2014 nyarán a veszprémi Pannon Egyetem látta vendégül a nyugati szórványban magyar nyelvet tanító pedagógusokat, és egyhetes tartalmas továbbképzést szervezett számukra. 2014. augusztus 24-én a megnyitón Hartung Ferenc rektori megbízott köszöntötte a hallgatókat. Horváth Géza dékán nemcsak az ünnepélyes megnyitót vállalta, illetve nemcsak a Pannon Egyetem Modern Filológia és Társadalomtudományi Karának küldetéséről szólt, hanem arról is, hogy a nyelvi nevelés az irodalmi nevelés része. Az irodalmi nevelés pedig – Karácsony Sándorral szólva – társas, lelki nevelés. Irodalmat csak irodalommal lehet tanítani, és eredményesen csak akkor, ha az irodalmi mű áll tanár és tanítvány közös tevékenységének a középpontjában. A nyelvtanítás útján tehát az irodalomig lehet eljutni, és ennek következtében az igazság közelébe vagy az igazságig érhet el a nyelvi kompetencia. Ha a stílus szegényedik, akkor a nyelv, a beszélő az igazságtól is távolodik: minden frázis, minden közhely szegényít. A nyugati szórványban élő magyarok számára tehát az is kérdés, hogy akarják-e, tudják-e otthont adó államuk nyelve mellett úgy elsajátítani a magyar nyelvet, hogy életük igazságait anyanyelvükön is felismerhessék és kimondhassák.

Gedeon Márta, a varsói egyetem magyar tanszékének tanára A magyar mint idegen nyelv tanítása a gyakorlatban című előadása a továbbképzés harmadik napján hangzott el, és elméleti alapvetései közül a nyelv és a kultúra összetartozásáról megfogalmazott állításai szinte párbeszédbe léptek Horváth Géza legfontosabb megállapításaival: a fonetika tanítását például Gedeon Márta a versolvasásra alapozza, akkor is, ha a vers szavait a tanítványai még nem tudják, nem ismerik. Az alkalmi szavalókórusok birtokba veszik a hangzást, a ritmust, és tudtukon kívül is Weöres Sándor tanácsát követik: „olvass verset oly nyelveken is, amelyeket nem értesz” (Weöres 2000). Gedeon Márta segédanyagokkal, kisebb szöveggyűjteménnyel és a tanári adaptivitást is megmozgató szókérték, drámapedagógiai módszerek bemutatásával is segítette a tanfolyam résztvevőinek további munkáját, új tanévét.

A drámapedagógia népszerű előadási technikája és módszere volt a továbbképzésnek. Pucsek Zsuzsa drámapedagógus a mesék feldolgozásához adott segítséget a különböző korosztályokkal – és különböző intézményes keretek között – dolgozó kollégáknak. A mesék jelképi tartalmát nemcsak szavaival, hanem a csoport tevékenykedtetésével is nyilvánvalóvá tette. Átélhetővé vált az a közös tudás, hogy a mese korosztályonként mást-mást jelent a befogadóknak, és a közös mesefeldolgozásban valóban találkozhat tanár és tanítvány. A drámapedagógia gazdagságát jól jellemzi, hogy – bár még további két előadás is alapvetően erre a módszerre épült – nem voltak azonosak a technikák, nem voltak olyan ismétlődések, amelyek a hallgatók figyelmének gyengülését eredményezték volna.

Major Hajnalka, a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjának tanára a drámapedagógiai módszerekre alapozott tanítás mellett kooperatív gyakorlatokat is bemutatott az Útbaigazítás, országismeret a kétnyelvű oktatásban témájú előadásában. Tóthné Simon Csilla óvodapedagógus három tanév nyelvi és irodalmi nevelésének dokumentált fázisait mutatta be egy budapesti óvoda mozgókép- és hanganyaga alapján. Az óvoda nevelési programjának középpontjában a drámapedagógia áll, az előadást szemléltető gyakorlatok pedig részben a kortárs gyermekirodalomra irányították a figyelmet, részben pedig átélhetővé tették, hogy a jó óvodai foglalkozások mindig túlmutatnak a közvetlen fejlesztési célon: közösséget is teremtenek.

A drámapedagógia tehát több előadást és foglalkozást is összekapcsolt, nemcsak erősítve, felismertetve módszertani jelentőségét, de így módon a technikák, eljárások nagyon sok fajtája – lényegében ismétlés nélkül – megismerhetővé vált. A mesét mint visszatérő – és a pedagógiai gyakorlatban erősen életkorhoz kötött – műfajt antropológiai szempontból mutatta be Géczi János előadása: a felnőttek, a tanárok tekintetét irányította Antoine de Saint-Exupéry A kis herceg című regény főhősének terére. Az előadásban megidézett regényvilág, a szereplők mindenki számára ismerősek voltak, a nézőpont azonban újraolvasásra, újragondolásra motiválónak volt. A Bécsben élő, ausztriai iskolákban tevékenykedő, sokoldalú oktatási, kulturális és szervezési munkát végző Lengyel Ferenc az Aesopus-mesék magyar befogadástörténetét mutatta be gazdag művelődéstörténeti háttérrel Heltai Gáspárig.

A tematikusan vagy módszereikben egymáshoz nyilvánvalóan – bár akaratlanul – kapcsolódó előadások mellett egységes mondandóvá álltak össze azok a foglalkozások és megszólalások is, amelyek látszólag nagyon eltérő témát érintettek. A szóbeliség és az írásbeliség viszonya visszatérő téma volt a bemutatkozások, a műhelymunkák, illetve a szabadidős beszélgetések és prezentációk során: a magyar nyelv elsajátításának spontán-családi folyamatát hogyan lehet, hogyan kell írásbelivé is tenni, mennyi és milyen nehézséggel kell megküzdenie annak, aki az anyanyelv, a származási nyelv vagy az idegenként tanított magyar nyelv írását és olvasását tanítja. Ezt a munkát segíti a nyugati szórványban élő magyar nyelvet, irodalmat tanító intézmények, szervezetek és alkotók közös, nagy vállalkozása az öt esztendeje működő Őrszavak internetes folyóirat. Léte szükséges, hatékonyságát, szakmai színvonalát pedig folyamatosan növelni kell – fogalmazódott meg sokszor a következtetés (1).

A magyar nyelv és irodalom tantárgy tanításának sajátosságairól beszélt Pathy Livia középiskolai tanár Ausztriából A belső differenciálás című előadásában. A tantervi követelmények, a tanítást meghatározó módszerek mellett a differenciálás tanári tapasztalatain alapuló technikáit mutatta be: miképpen lehet a különböző motivációjú, előképzettségű tanulókat a mindenkori saját szintről folyamatosan fejleszteni úgy, hogy a tárgy tanítása kultúrák közvetítése, a kultúrák közötti párbeszéd is legyen. A kultúrák közötti kapcsolat beláttatása volt az egyik célja Cserhalmi Zsuzsa mindkét előadásának is. A Változó ünnepek a nemzeti, állami és társadalmi ünnepek fogalmának néhány változását mutatta be Kölcsény Ferenc Himnusz című versének keletkezéstörténetét vizsgálva. Az előadó Kérdések, feladatok az irodalomtanításban címmel Kosztolányi Dezső Negyven pillanatkép sorozatából egyetlen vers vizsgálatával igyekezett beláttatni, hogy a tanári kérdések és feladatok felszabadíthatják az olvasó, értelmező tanulót, és azt is lehetővé teszik, hogy a kétnyelvűség birtokában összehasonlító műveleteket végezzen.

Az összehasonlítás, az abból levonható következtetések álltak Navracsics Judit Kétnyelvűek írott nyelvi feldolgozásának folyamata szó- és mondat szinten című, saját vizsgálaton alapuló előadásának és prezentációjának a középpontjában. Az előadás kiindulópontjában kapcsolódott Padraginé Csaba Mercédesz A diszlexia felismerése című előadásához: míg Csaba Mercédesz a speciális vizsgálatokat ismertette, addig Navracsics Judit a diszlexia és a kétnyelvűség egyes jelenségeinek összetéveszthetőségéből indult ki. A kétnyelvűség az egynyelvű közösségek többnyelvű környezetben kialakult/kialakított természetes nyelvi viselkedése. Az írott nyelv felismerését többnyelvű kontextusban, fonológiai és szemantikai rímtesztekben is vizsgáló kutatások egyik fontos következtetése, hogy a kétnyelvűek általában kevésbé kategorikusak egynyelvű társaiknál.

Az írott nyelv feldolgozásának folyamatát megelőző helyzetről beszélt Antalné Szabó Ágnes egyetemi docens A helyesírás tanításáról szólva. Felszabadító hatású volt, hogy nem titkolta: a téma a magyar anyanyelvűek számára is folyamatos tanulást, gyakorlást, szótárhasználatot igényel, és ennek a sokoldalú, hosszú folyamatnak számtalan, saját készítésű gyakorlati eszközét is bemutatta. Dinamikus, a hallgatóságot megmozgató előadása és gyakorlatai arról győzhették meg a hallgatókat, hogy a helyesírás tanulása és tanítása folyamatos munka, de játékos, szórakoztató tevékenység is.

Parapatics Andrea A szleng térhódítása és kezelése című előadása mögött évek gyűjtő- és kutatómunkája áll. A szleng használatának sokoldalú elemzése mellett korjelzőként is definiálta a szleng használatát. A nyelvhasználat e jellemzője nemcsak korszakot, hanem életkort is jelez; napjainkban azt a sajátos szocializációs folyamatot is, amely során a felnőtt nemzedék, a szülők és nagyszülők nemzedéke alkalmazkodik a digitális nemzedék szóhasználatához. Az előadás közvetlen hatása a továbbképzés folyamán végig érezhető volt: a hallgatóság folyamatosan reflektált saját szlenghasználatára.

Az előadások szüneteiben, az étkezések alatt, a városnézés vagy az állatkerti séta során ismeretségek mélyültek el, ismeretségek alakultak ki. A szolidaritás és a kollegialitás gesztusai tették élményszerűvé az együtt töltött hetet. A megbetegedett és így kényszerűségből hazautazó Kalló Lengyel Katalin müncheni tanárnő énekfoglalkozásait Zydron Margit torontói kolléganő vette át, és mindig volt segítség a kisebb-nagyobb problémák, kérések megoldására, nagy érdeklődés övezte a rendezvény során a két magyar tankönyvkiadó bemutatkozását is.

A veszprémi egyetem méltó helyszíne volt a továbbképzésnek. A város szépsége és történelmi atmoszférája folyamatosan átítatódott a jelen eseményeivel. A továbbképzés résztvevői találkozhattak, spontán beszélgetéseket kezdhettek a magyar színházi élet nagyjaival: az országos színházi évadnyitó is ezekben a napokban zajlott Veszprémben. A megyei jogú magyar városok sportversenye, az egyetemkezdés rendezvényei a város életének résztvevőivé, tanúivá tették a tanfolyam hallgatóit. A továbbképzés élő rendezvény volt minden tekintetben. Talán nem csak e sorok írója véli úgy, hogy ehhez jelentős szellemi és erkölcsi segítséget adott Takáts István, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola tanára a nyitónapon tartott felszabadító hatású, hitet közvetítő előadásával. A megidézett építők példája a szolgáló hivatások példázata is: nem mindegy ugyanis, hogy a munkás a kötörés, a fal felhúzása vagy a katedrális építésének tudatában dolgozik-e, noha mindegyik műveletet ő végzi.

Irodalom

Weöres Sándor 2000. *A teljesség felé*. Tercium Kiadó Kft. Budapest.

(1) Az *Őrszavak* folyóirat honlapja. <http://www.nyeomszsz.org/orszavak/> (2014. október 30.)

Cserhalmi, Zsuzsa: Summer memories. Training for primary school teachers teaching Hungarian in the Western diaspora

Az írás szerzőjéről

Cserhalmi Zsuzsa
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország
cserzsu[kukac]chello.hu